

MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 21/2009 vp

Valtioneuvoston selvitys komission tiedonannosta "Euroopan unionin Itämeren alueen strategia"

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 3 päivänä heinäkuuta 2009 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen komission tiedonannosta "Euroopan unionin Itämeren alueen strategia" (E 75/2009 vp) maa- ja metsätalousvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten. Lisäksi suuri valiokunta on 16 päivänä syyskuuta 2009 lähettänyt asiaan liittyvän jatkokirjelmän 1. VNK 11.09.2009 mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- EU-erityisasiantuntija Jyri Ollila, valtioneuvoston kanslia, EU-sihteeristö
- valtiosihteeri Jouni Lind, maa- ja metsätalousministeriö
- hallitusneuvos Ulla Kaarikivi-Laine, ympäristöministeriö.

Viitetiedot

Suuri valiokunta on antanut 3.7.2009 asiasta lausuman (SuVP 29/2009 vp 6 §), joka on lähetetty valiokunnalle tiedoksi.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Komissio antoi esityksensä Euroopan unionin Itämeren alueen strategiaksi ja sen liitteeksi tulevaksi toimintaohjelmaksi kesäkuussa 2009 (KOM(2009) 248, 10.6.2009).

Komission EU:n Itämeren alueen strategiaa koskeva esitys koostuu komission tiedonannosta ja liitteenä olevasta toimintaohjelmasta. Toimintaohjelmaan sisältyy neljään pilariin jaettuna 15 painopistealuetta, joiden toteuttamiseksi käynnistetään 80 lippulaivahanketta. Strategian neljä pilaria ovat Itämeren alueen 1) ympäristön kannalta kestävä kehitys, 2) taloudellinen me-

nestys, 3) vetovoiman ja yhteyksien kehittäminen ja 4) turvallisuus.

Suomi on osallistunut aktiivisesti EU:n Itämeren alueen strategian valmisteluihin ja tehnyt konkreettisia esityksiä erityisesti meriympäristön parantamisesta ja merenkulun turvallisuuden tehostamisesta. Suomi on toimittanut komissiolle aineistoa myös innovaatiopolitiikasta, alueen sisäisen turvallisuuden vahvistamisesta sekä esitellyt ajatuksiaan ulkoisen ulottuvuuden liittämisestä strategiaan.

Suomen kansallisia toimia Itämeren suojelun parantamiseksi ja meriturvallisuuden lisäämi-

seksi on käsitelty valtioneuvoston selonteossa Itämeren haasteista ja Itämeri-politiikasta (VNS 6/2009 vp).

EU:n Itämeren alueen strategiaa koskeva poliittinen päätöksenteko ja toimeenpanon seuranta esitetään hoidettavaksi Eurooppa-neuvostossa, joka antoi komissiolle toimeksiannon strategian laatimiseksi. Strategiaa voitaisiin käsitellä hyväksymisen jälkeen välitarkistusten yhteydessä joka toinen vuosi. Koska Itämeren alueen jäsenvaltioiden merkitys on keskeinen strategian pitämisessä näkyvällä paikalla unionin toiminnassa, rytmittynee strategian tarkastelu lähivuosina sen mukaisesti, miten EU-puheenjohtajakausi osuu alueen valtioille.

Strategian liitteeksi tuleva toimintaohjelma on suunniteltu avoimeksi ja neuvosto pyytäne komissiota tarkastelemaan ja päivittämään strategiaa ja toimintaohjelmaa säännöllisesti, jotta alueen ajankohtaisiin tarpeisiin ja haasteisiin voidaan vastata paremmin. Esitetyt muutokset ja täydennykset tulisivat neuvoston vahvistettaviksi.

Komissio on jakanut alueen valtioille vastuita toimintasuunnitelmaan sisältyvien tavoitteiden, niin kokonaisten painopistealueiden kuin yksittäisten hankkeiden toteuttamisesta ja koordinoinnista. Kaikille strategian 15 painopistealueelle on löydetty seurannasta ja koordinaatiosta vastuun ottava johtovaltio, ja komissio määrittelee parhaillaan yhdessä jäsenmaiden kanssa vastuutahoja lippulaivahankkeille. Koordinaattoreiden tulee raportoida komissiolle vuosittain painopistealueen alla olevien hankkeiden toimeenpanosta ja saavutetusta edistyksestä.

Suomella on seuranta- ja koordinaatiovastuu neljästä painopistealueesta: rehevöitymisen vastaiset toimenpiteet yhdessä Puolan kanssa; kestävän maa- ja metsätalouden ja kalastuksen vahvistamista koskevat toimenpiteet, kalastuksen osalta yhdessä Ruotsin ja/tai Liettuan kanssa; meriliikenteen turvallisuutta ja merivalvontaa koskevat toimenpiteet yhdessä Tanskan kanssa sekä rajat ylittävän rikollisuuden vastaiset toimenpiteet. Koordinaatiosta vastaavat asianomaiset sektoriministeriöt.

Komission tarkoituksena on perustaa puheenjohtajanaan toimiva korkean tason työryhmä, jossa seurataan ja koordinoidaan kaikkien painopistealueiden toimeenpanon edistymistä yhdessä jäsenvaltioiden kanssa. Toimintaohjelman painopistealueiden koordinaattoreiden on tarkoitus raportoida korkean tason työryhmälle säännöllisesti.

Eri painopistealueiden alla olevat konkreettiset hankkeet ovat hyvin eritasoisia ja vaihtelevat hallintojen välisen yhteistyön tehostamisesta konkreettisten infrastruktuurihankkeiden toteuttamiseen. Käytännön toteutuksessa ja lippulaivahankkeissa turvaudutaan alueen eri toimijoihin. Toteuttajina toimivat alueelliset yhteistyöverkostot ja -järjestöt (esimerkiksi Itämeren suojelukomissio HELCOM, Itämeren valtioiden järjestö CBSS ja Pohjoismainen ministerineuvosto), ammatillisten ja etujärjestöjen verkostot, asiantuntijaorganisaatiot, tutkimuslaitokset ja kansalaisjärjestöt.

Tässä vaiheessa Itämeri-strategialle ei esitetä uutta rahoitusta. Monet Itämeren alueen ulkopuoliset EU-jäsenvaltiot ovat painottaneet sitä, että strategian tulee olla budjettineutraali. Tiedonannossa käytetty muotoilu ("komissio ei tässä vaiheessa ehdota lisärahoitusta") pitää sisällään ajatuksen siitä, että unionille hyväksytty alueellinen strategia heijastuu vuoden 2013 jälkeisen ajan ohjelma- ja rahoituskehyskautta koskevaan suunnitteluun. Tämä ohjanee komission omaa rahoituskehysesityksen valmistelua. Itämeren alueen valtioiden edun mukaista on vaikuttaa siihen, että Itämeri-strategian painopisteet heijastuvat rahoituskehysesitysten käsittelyssä.

Toimintasuunnitelman tavoitteiden ja hankkeiden toteutuksessa tullaan nojautumaan moniin eri rahoituslähteisiin. Kyseeseen tulevat unionin budjetti, jäsenvaltioiden kansallinen rahoitus, yksityinen rahoitus ja kansainvälisten rahoituslaitosten (Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki EBRD, Euroopan investointipankki EIP ja Pohjoismainen investointipankki NIB) osallistuminen. Komissio korostaa olemassa olevien lukuisten rahoituslähteiden hyödyntämistä toimintasuunnitelman toteuttamisessa.

Komission aluepolitiikan pääosasto suunnittelee perustavansa rahoituksen kartoittamisessa avustavan yhteyspisteen.

Monimuotoinen rahoitus, mukaan lukien unionin ohjelmien rahoitusvälineet, jäsenvaltioiden kansallinen rahoitus, muiden toimijoiden varat sekä kansainvälisten rahoituslaitosten lainat, on välttämätön edellytys erityisesti suurten ympäristöinvestointien ja liikenne- ja energia-verkkojen rakentamisen toteuttamisessa.

Euroopan parlamentin aloitteesta unionin talousarvioon on vuodesta 2009 alkaen sisällytetty myös Itämeri-budjettilinja, jonka rahoituksen suuruus ja käyttötarkoitus on avoinna. Suomi on alustavissa budjettikannanotoissaan pitänyt esillä myös mahdollisuutta käyttää momenttia strategian ulkoisen ulottuvuuden tarkoittamaan yhteistyöhön Venäjän ja Valko-Venäjän kanssa.

Vaikka Itämeri-strategia on unionin sisäinen väline, tarvitaan sen tavoitteiden saavuttamiseksi tiivistä yhteistyötä alueen EU:n ulkopuolisten maiden kanssa. Suomen tavoitteiden mukaisesti komissio esittää ensisijaiseksi välineeksi tähän pohjoista ulottuvuutta ja sen valmistelu- ja päätoksentekorakenteita.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että Itämeri-strategian toimeenpano aloitetaan välittömästi. Valtioneuvosto kiinnittää strategian jatkovalmistelussa ja toimeenpanossa erityistä huomiota siihen, että Itämeren alueen ympäristöhaasteisiin vastaaminen ja taloudellisen dynamiikan hyödyntäminen edellyttävät kunnianhimoisia, määrätietoisia ja konkreettisia toimia sekä yksityiskohtaista tavoitetaso määrittelyä.

Valtioneuvosto painottaa Itämeren alueen sisältökysymyksiä ja haasteisiin vastaamista EU-tason toimin mukaanlukien sitovat säädökset. Erityisesti merelliseen ympäristöön liittyvien ongelmien ratkaiseminen ja toimet rehevöitymisen pysäyttämiseksi sekä meriturvallisuuden parantaminen ovat tärkeitä painopistealueita. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että EU-strategiassa painotetaan ja strategialla tehostetaan

HELCOMin Itämeri-toimintaohjelman ja Itämeren alueen energiaverkkoja koskevan toimintaohjelman toimeenpanoa täysimääräisesti.

Valtioneuvosto tukee sitä, että komissio säilyttää jäsenmaiden ohella keskeisen roolin strategian seurannassa ja hallinnoinnissa. Korkean tason työryhmän perustaminen komission puheenjohtajalla toisi strategian seurantaan ja toimintaohjelman toteutukseen ja ohjelman täydentämiseen jatkuvuutta ja pysyvyyttä.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että unionilta löytyy riittävät voimavarat Itämeri-politiikan tavoitteita tukevien hankkeiden toteuttamiseen. Strategian toimeenpano edellyttää unionin olemassa olevien varojen ja ohjelmien käyttöä yhdessä jäsenvaltioiden ja yksityisten avustusvarojen kanssa sekä tukeutumista kansainvälisiin rahoituslaitoksiin.

Strategian jatkotyössä on selvitettävä vielä tarkemmin, millä keinoin strategiassa esitettyjen toimien riittävä, tehokas, oikein kohdennettu ja samalla joustava rahoitus voidaan parhaiten turvata. Valtioneuvosto katsoo, että komission ehdottama korkean tason työryhmä voisi kartoittaa ja koordinoida eri rahoitusvaihtoehtoja, jotta voidaan turvata toimintasuunnitelman hankkeiden toteutukseen tarvittava rahoitus.

Itämeri-strategia valmistuu sopivasti ennen kuin uusi komissio aloittaa toimikautensa, ja strategia tulisi ottaa huomioon komission painopisteissä ja ohjelmissa. Strategia antaa suunta- viivoja, kun komissio alkaa valmistella unionin seuraavia rahoituskehyksiä vuoden 2013 jälkeiselle ajalle, jolloin unionin ohjelmien suunnittelussa voidaan ottaa huomioon myös Itämeri-strategian sisältöpainotukset ja alueellinen näkökulma.

Valtioneuvosto pitää hyvänä, että pohjoinen ulottuvuus muodostaa unionin sisäisen strategian ulkoisen ulottuvuuden, joka edellyttää tiivistä yhteistyötä Venäjän, Valko-Venäjän ja Norjan kanssa. Pohjoinen ulottuvuus ja Itämeri-strategia tukevat toisiaan ja vahvistavat Itämeren alueella toteutettavaa politiikkaa niin unionin sisällä kuin kolmansien maiden kanssa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Valiokunta toteaa, että EU:n yhteinen strategia Itämeren alueelle tarjoaa mahdollisuuden tarkastella kokonaisvaltaisesti Itämeren alueen ongelmia ja ohjata alueen kehittämistoimia kestäväan suuntaan. Itämeristrategiassa on neljä painopistealuetta: Itämeri kestävan ympäristöpolitiikan alueena, Itämeri taloudellisesti menestyvänä alueena, Itämeri kiinnostavana ja hyvien yhteyksien varassa toimivana alueena sekä Itämeri turvallisenä alueena. Strategian eri osa-alueet vaikuttavat kiinteästi toisiinsa ja muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Valiokunta pitää hyvänä strategian painotuksia, joissa asetetaan vahva painoarvo Itämeren ympäristön tilan parantamiselle yhteisillä toimenpiteillä.

Komissio ei esitä strategiassa uusien rakenteiden perustamista Itämeren koskevien asioiden hallintoihin tai suojeluun. Valiokunta pitää lähestymistapaa oikeasuuntaisena ja korostaa, että Itämeren alueen yhteisiin haasteisiin vastamisessa on keskeistä nykyisten toimijoiden välisen yhteistyön tehostaminen ja toimenpiteiden vaikuttavuuden parantaminen. Itämeren alueen yhteistyörakenteiden kehittämisessä tulee pyrkiä keskittämään voimavarat jatkossa nykyistä koordinoitummin. Valiokunta painottaa olemassa olevien yhteistyörakenteiden (esim. HELCOM ja Pohjoismaiden neuvosto) sekä kansallisten ja kansainvälisten strategisten suunnitelmien järjestelmällisempää yhteensovittamista. Samanaikaisesti säätiöt ja järjestöt, tutkimuslaitokset, yliopistot, neuvontajärjestöt sekä keskusjärjestöt tulee myös sitouttaa nykyistä kiinteämmin mukaan yhteistyöhön.

Valiokunta katsoo, että Suomen tulee osallistua aktiivisesti EU:n Itämeren alueen strategian toimeenpanoon, jotta yhteiset tavoitteet muuttuvat Itämeren tilaa parantaviksi konkreettisiksi toimenpiteiksi. EU:n toimintaohjelmassa on määritelty kaikkiaan 15 painopistealuetta ja toimintasuunnitelmassa yhteensä noin 80 hanketta. Valiokunta pitää perusteltuna, että maa- ja metsätalousministeriö koordinoi Suomen kannalta keskeistä prioriteetti 9:ää, joka koskee maa-

taloutta, metsätaloutta ja kalataloutta. Lisäksi toimintaohjelmassa on määritelty lippulaivahankkeita muun muassa lannankäsittelyteknologian kehittämiseen, vesiviljelyyn, rehu- ja elintarvikelainsäädännön kehittämiseen sekä kestäväan kalastukseen, joihin osallistumalla voidaan ohjata kehitystä haluttuun suuntaan. Ruotsin kanssa on sovittu yhteiskoordinoinnista kestäväan kalastukseen liittyvässä osassa, joka liittyy kalastuskiintiöihin, saaliin poisheiton vähentämiseen ja kalastuksen valvontaan.

Valiokunta pitää hyvänä strategian keskittymistä maataloudessa ravinneruokien hallintaan ja ilmastomuutokseen sekä metsätaloudessa erityisesti kestäväan metsänhoitoon ja ravinneruokien myyntiin. Valiokunta toteaa, että näilläkin hankkeilla on varsin kiinteä yhteys Itämeren tilan parantamistavoitteiden kanssa. Itämeren tilan parantamiseksi tarvitaan vesiensuojelun tehostamista, esimerkiksi laajan maataloussektorin Puolassa vesiensuojelua tulee parantaa nykyisestä.

Valiokunta katsoo, että Euroopan unionin piirissä on mahdollista vaikuttaa tehokkaasti ja tarvittaessa sitovilla säädöksillä Itämeren alueen kestäväan kehitykseen, koska kahdeksan Itämeren yhdeksästä jäsenvaltiosta on unionin jäsenvaltioita. Valiokunta kuitenkin muistuttaa, että Itämeren tilan parantamisen kannalta merkitystä on koko Itämeren valuma-alueen valtioilla, joihin kuuluvat erityisesti Venäjä sekä myös Valko-Venäjä ja Ukraina. EU:n ja näiden edellä mainittujen valtioiden yhteistyötä Itämeren suojeluun liittyvissä kysymyksissä tulee edelleen aktiivisesti lisätä. Pohjoinen ulottuvuus kumppanuusineen tarjoa tähän työhön yhden väylän.

Ilman riittävää rahoituspohjaa Itämeren meriympäristön tilan parantaminen ei ole mahdollista. Strategian toteuttamiseen ei ole toistaiseksi osoitettu erityistä rahoitusta, mutta sen tarkoituksena on hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti nykyisiä rahoituslähteitä siten, että Itämeren suojelua voitaisiin tehostaa myös EU-rahoituksella. Valiokunta pitää tärkeänä, että asian jatkokäsittelyssä selvitetään kattavasti, millä ta-

voin strategiassa esitettyjen toimien riittävä rahoitus turvataan pitkällä aikavälillä, koska Itämereen liittyvien ympäristöongelmien ratkaisussa vaaditaan vuosikymmeniä kestäviä toimenpiteitä.

Lausunto

Lausuntonaan maa- ja metsätalousvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Helsingissä 6 päivänä lokakuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Jari Leppä /kesk
vpj. Pertti Hemmilä /kok
jäs. Lasse Hautala /kesk
Hannu Hoskonen /kesk
Anne Kalmari /kesk
Johanna Karimäki /vihr
Lauri Kähkönen /sd
Esa Lahtela /sd

Pentti Oinonen /ps
Klaus Pentti /kesk
Petri Pihlajaniemi /kok
Erkki Pulliainen /vihr
Arto Satonen /kok
Katja Taimela /sd
Pekka Vilkuna /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jaakko Autio.